

Kennismvragen voor de toekomst

Het project “Waarheen met het veen?” heeft veel kennis opgeleverd die nodig is om verantwoorde beleidskeuzen te maken voor een duurzaam behoud en beheer van het westelijke veenweidegebied. Behoud van de veenbodem met nieuwe vormen van waterbeheer staat daarbij centraal. Nieuwe kennismvragen gaan vooral over de effectiviteit en de praktische uitvoerbaarheid van maatregelen.

Bij aanvang van het project “Waarheen met het veen?” zijn de beleidsdoelen als volgt samengevat (Van Brouwershave & Lokker, dit nummer):

- tegengaan van de bodemdaling;
- realiseren van een robuuster watersysteem;
- verbeteren van de waterkwaliteit;
- behoud en ontwikkeling van het landschap;
- behoud van een vorm van (melk)veehouderij als drager van het landschap;
- ontwikkelen van robuuste natuur.

Het project heeft veel kennis opgeleverd voor een integrale en lange termijn aanpak van deze opgaven. Uit het hydrologisch modelonderzoek bleek dat met een verhoogd slootpeil in combinatie met grotere peilvakken de bodemdaling in de meest kwetsbare veenbodems sterk geremd wordt (Jansen & Querner, dit nummer). Onderwaterdrains bleken heel effectief te zijn om enerzijds de bodemdaling nog verder te reduceren en anderzijds de perspectieven voor de landbouw als drager van het landschap te verbeteren (Van den Akker *et al.*, dit nummer). Ecologisch onderzoek liet zien welke perspectieven er bij het natter worden van vooral de lager gelegen veenweiden zijn voor natuurontwikkelingen en hoe beheerders daarop kunnen inspelen (Verhoeven *et al.*, dit nummer). Ook is kennis ontwikkeld over de landschappelijke en cultuurhistorische kwaliteiten van het gebied en hoe deze samenhangen met het aspect ‘water’ en veranderingen in de waterhuishouding (Stroeken & Dijkman, dit nummer). Ten slotte heeft het project ervaring opgeleverd met me-

thoden en middelen om de ontwikkelde kennis te benutten in de praktijk van gebiedsprocessen en veranderend ruimtegebruik (Janssen & Arciniegas, dit nummer; Bos & Vogelzang, dit nummer).

De ontwikkelde kennis vormde een belangrijke bouwsteen voor de lagenbenadering die is toegepast bij de opstelling van de interprovinciale Voorloper Groene Hart (Provincie Zuid-Holland *et al.*, 2009). Deze nota biedt het kader voor de nieuwe structuurvisies van de provincies Zuid- en Noord-Holland en Utrecht. Niet alleen bij beleidsontwikkeling maar ook bij lopende gebiedsprocessen zoals in Bodegraven-Noord en de Krimpenerwaard is kennis uit “Waarheen met het veen?” gebruikt.

Kennisbehoefte voor uitvoering

Voor het hele westelijke veenweidegebied staan maatregelen op stapel om te komen tot een duurzame inrichting. Deze zijn vastgelegd in een Uitvoeringsprogramma voor de Westelijke Veenweiden (Provincie Zuid-Holland *et al.*, 2010). Rijk, provincie en gemeenten hebben hiervoor een gezamenlijk budget van ongeveer een half miljard euro gereserveerd. Uitvoering is reeds gestart en vindt de komende jaren verder plaats. Belangrijke vragen daarbij zijn: welke concrete uitvoeringsmaatregelen pakken de problemen structureel aan, welke zijn inpasbaar in de landbouwbedrijfsvoering en het natuurbeleid, en zijn innovaties nodig om daarop in te spelen? Deze vragen zijn in het consortium van “Waarheen met het veen?”, bestaande uit rijk, provincies, waterschappen, Natuurmonumenten en LTO-Noord,

CEES KWAKERNAAK &
THEO VOGELZANG

Dr. C. Kwakernaak, Alterra
Wageningen UR, Postbus 47
6700 AA Wageningen
ceesc.kwakernaak@wur.nl
Ir. T.A. Vogelzang, LEI
Wageningen UR

Foto **Bas van de Riet** verzakte boerderij bij Zegveld

besproken bij de afronding van het project. Unaniem was men van mening dat hierover meer uitvoeringsgerichte kennis dient te worden opgebouwd. Daarop heeft het consortium in 2008 een voorstel voor een vervolgproject geformuleerd met de titel: Verder met het Veen. Hierin zijn zeven onderwerpen genoemd met kennislacunes die een obstakel kunnen vormen bij de uitvoering van de voorgenomen maatregelen; veel daarvan vragen om experimenteel onderzoek naar de effectiviteit en de inpasbaarheid van maatregelen. De keuze van onderwerpen is afgestemd met andere onderzoeksprogramma's zoals Kennis voor Klimaat:

1. klimaatverandering. Grotere verdamping en extreme buien zullen tegelijkertijd leiden tot meer waterbehoefte en wateroverlast. Dat vraagt om een grotere zelfvoorzieningsgraad van het watersysteem. Hoe kan meer waterberging worden gecreëerd waardoor minder water hoeft te worden ingelaten en uitgeslagen? Welke mogelijkheid biedt een multifunctioneel ruimtegebruik wat dat betreft? En is een combinatie met de natuuropgaven denkbaar in de vorm van een klimaatadaptief natuur- en waternetwerk?

2. onderwaterdrains. Toepassing hiervan lijkt een effectief en maatschappelijk geaccepteerd middel om de bodemdaling te remmen. Maar kan dit verantwoord ook op grote schaal gebeuren? Wat zijn mogelijke neveneffecten op de waterkwaliteit, inlaatbehoefte, waterbergingscapaciteit, kwaliteit van veenweiden en voor weidevogels?

3. zetting. Hebben verschillende soorten veengronden, bijvoorbeeld voedselrijke en -arme, een verschillende ge-

voeligheid voor zetting en bodemdaling en vraagt dat om verschillende maatregelen per veensoort?

4. natte natuur. Door verschil in ontwateringseisen komen natte natuurgebieden in bepaalde regio's hoger te liggen dan de omliggende percelen in gebruik bij de landbouw. Handhaving van het peil in die *wetlands* met gebiedseigen water wordt steeds lastiger. Hoe kan de invloed van de landbouw op de natte natuur verminderd worden? Zijn multifunctionele overgangsgebieden een oplossing; kunnen deze effectief als buffer worden ingericht en maatschappelijk benut? Heeft de ontwikkeling van natuur die veengroei bevordert daar zin?

5. innovatie. Boeren moeten innoveren om te kunnen inspelen op nieuwe maatschappelijke eisen en veranderende fysieke omstandigheden. Hoe kan de landbouwbedrijfsvoering inspelen op een variabele drooglegging in de voor bodemdaling kwetsbare veengebieden? Hoe kan boerenkennis daarbij benut worden? Wat zijn de economische perspectieven van bedrijven met inkomen uit de landbouwproductie en groenblauwe diensten? Hoe kan een bestemming "landbouw met verminderde drooglegging" geïnitieerd en vastgelegd worden in het ruimtelijk beleid en welke mogelijkheden zijn er voor een compensatieregeling om de landbouw in die gebieden blijvend te ondersteunen?

6. draagvlak. In de praktijk bestaat vaak massieve weerstand, politieke en maatschappelijke, tegen ingrepen in het veenweidegebied. Hoe kan draagvlak verworven worden voor aanpassingen in ruimtegebruik en landschap die passen bij een meer robuust ingericht en beheerd water- en bodemsysteem? Wat zijn effectieve instrumenten om daadwerkelijk tot transities te komen?

7. scholing. De toekomstige beheerders van het gebied worden nu opgeleid en onderwijsprogramma's zouden leerlingen en studenten meer inzicht moeten geven in een duurzaam beheer en klimaatbestendiger inrichting van het veenweidegebied. Hoe kan de link tussen praktijk,

---

onderzoek en onderwijs worden gelegd en verder uitgebouwd in het westelijke veenweidegebied?

Hoe nu verder?

De stuurgroep Groene Hart die bestaat uit de verantwoordelijke gedeputeerden van de drie betrokken provincies, heeft in februari 2010 het Uitvoeringsprogramma Weste-

lijke Veenweiden vastgesteld. Een onderdeel daarvan is de opstelling van een uitvoeringsgericht Kennis- en Innovatieprogramma Westelijke Veenweiden, dat eind 2010 gereed zal zijn. Hierin zullen naar verwachting kennis ontwikkelen en delen en experimenteren met innovaties centraal staan. De kennisvragen uit het projectvoorstel “Verder met het Veen” kunnen als input dienen.

Summary

Research questions for a sustainable Western peat meadows area

Cees Kwakernaak & Theo Vogelzang

peat meadows, research questions, implementation, sustainable development

Recently the research project “Waarheen met het veen?” has been finished. The project results have already been used in new policy documents and management plans for a sustainable development of the peat meadow areas in the western parts of the Netherlands. Vulnerability to soil subsidence has yet become a main criterion in spatial planning. In the recently established Implementation Program for the Western Peat Areas of the Netherlands measures have been taken up for reduced soil subsidence

and greenhouse gas emissions, both caused by peat oxidation, and for making water systems cleaner and more climate proof.

In order to prepare effective and feasible measures, some research questions have been recognized. How to create more water retention capacity, what will be the impact and challenges to agriculture and nature? Which innovations can be developed for a sustainable agriculture under wetter conditions? How can the hydrological impact of agricultural land use on surrounding wetlands be diminished? How to create social acceptance to such a far-reaching regional transition? Is it possible to involve scholars and students in such a research program? These questions will be addressed in a follow up research program that is currently being prepared.

Literatuur

Akker, J.J.H. van den, R.F.A. Hendriks, I.E. Hoving & M. Pleijter, dit nummer. Toepassing van onderwaterdrains in veenweidegebieden. Effecten op maaiveldvaling, broeikasgasemissies en het water. Landschap 27/3: p 137-149.

Bos, E.J. & T.A. Vogelzang, dit nummer. Effecten van vernatting. Integrale afweging met een maatschappelijke kosten-batenanalyse. Landschap 27/3: p 175-181.

Brouwershaven, R.P. van & J.P. Lokker, dit nummer. Veenweiden: een authentiek. Landschap 27/3: p 121-126.

Jansen, P.C. & E.P. Querner, dit nummer. Behoud veenweiden door aangepast peilbeheer. Landschap 27/3: p 129-135

Janssen, R & G.A. Arciniegas, dit nummer. Interactieve kaarttafel bij participatieve planprocessen. Landschap 27/3: p 183-191.

Provincies Zuid-Holland, Utrecht & Noord-Holland, 2009. Het Groene Hart icoon van Nederland. Voorloper 2009-2020. Utrecht. Programmabureau Groene Hart.

Provincies Zuid-Holland, Utrecht & Noord-Holland, 2010. Programmaplan Westelijke Veenweiden. Utrecht. Programmabureau Groene Hart.

Stroeken, F. & W. Dijkman, dit nummer. Groene tinten in een Mondriaan. Naar een origineel, vitaal en duurzaam veenweidelandschap. Landschap 27/3: p 167-173.

Verhoeven, J.T.A., A. Barendregt & B.P. van de Riet, dit nummer. Kansen voor natuur veenweidegebied. Landschap 27/3: p 157-165.